

Teologia se poate afla oricând într-un dialog onest cu Știința

Interviu cu domnul Conf. Univ. Dr. Adrian Lemeni – Secretar de Stat pentru Culte

Născut în anul 1971, la Cugir, în județul Alba, Adrian Lemeni a absolvit mai întâi Liceul de Matematică-Fizică din orașul natal. Instrucția în domeniul tehnic, care s-a încheiat în 1995, cu obținerea licenței în specializarea Ingineria sistemelor de producție, i-a dat posibilitatea cunoașterii aprofundate în domeniul științelor exacte. La aceasta s-a adăugat o pregătire teologică solidă. Doctor în Teologie, din anul 2002, cu teza „Sensul eshatologic al creației“, beneficiar al unor stagii de pregătire la Institutul de la Bossey, Elveția, și al studiilor post-doctorale la Institutul Catolic din Paris, Adrian Lemeni predă, din anul 1999, Teologia dogmatică și fundamentală la Facultatea de Teologie Ortodoxă din București. Din luna februarie anul 2009 este Secretar de Stat pentru Culte în cadrul Guvernului României.

Astăzi putem articula un dialog onest între teologie și știință. Uneori, prin exagerare, se consideră că unica formă de cunoaștere legitimă și autentică este cea dată de cunoașterea științifică. Cu toate acestea, există savanți de vârf care depășesc această poziție de autosuficiență, își dau seama de limitele interne ale cercetării științifice și se arată deschiși către alte forme de cunoaștere, inclusiv cunoașterea religioasă.“
„Plinătatea Ortodoxiei trebuie mărturisită și celor care au căutări oneste. Am întâlnit oameni de știință care, după zeci de ani de cercetare, au dobândit o disponibilitate de a primi adevărul de viață religios.“ *Ca atare, în cele ce urmează, vă supunem atenției dumneavoastră, un interviu cu domnul Adrian Lemeni - Conferențiar în cadrul Universității București, Facultatea de Teologie Ortodoxă și Secretar de Stat pentru Culte în cadrul Guvernului României*

Stelian Gomboș: - Domnule profesor Adrian Lemeni, cum este privit astăzi, în mediile universitare, în mediile intelectuale dialogul dintre teologie și știință?

Conf. Univ. Dr. Adrian Lemeni: - În ceea ce privește un posibil dialog dintre teologie și știință, există un interes, există deschideri reciproce, atât din partea teologilor, cât și din partea unor savanți reductabili, care, plecând de la diferite cercetări oneste în diverse domenii de vârf ale științei, recunosc și își asumă limitele proprii, specifice demersului de cercetare științifică ceea ce-i face să fie deschiși dialogului cu alte forme de cunoaștere. Trăim astăzi, totuși, într-o societate dominată de ceea ce înseamnă puterea epistemologică a științei. Practic, știința are o autoritate cu totul deosebită. Uneori, prin exagerare, se consideră că unica formă de cunoaștere legitimă și autentică este cea dată de cunoașterea științifică. Cu toate acestea, mai ales la vârf, există savanți care depășesc această poziție de autosuficiență și își dau seama de limitele interne ale cercetării științifice. În felul acesta, se arată deschiși către alte forme de cunoaștere, inclusiv cunoașterea religioasă. De asemenea, de partea cealaltă, în mediul teologic, există o preocupare de a stabili anumite punți de legătură către cunoașterea științifică și, mai ales, de a valorifica semnificațiile filosofice ale unor descoperiri din știință, care pot fi

exploatate din perspectiva potențialului foarte cuprinzător al Tradiției teologice și, în mod special, al Tradiției ortodoxe.

„Dialogul nu înseamnă dizolvarea identităților“

S.G. - Faceți o scurtă istorie a acestei ascensiuni a rațiunii, care a ajuns triumfătoare și orgolioasă, impunându-se în forma ei maximă, în secolul al XX-lea.

A.L. - Ar fi mult de discutat în prezentarea unui asemenea parcurs, dar aș vrea să punctez că, odată cu scolastica și poate chiar la începutul mileniului al II-lea, când, în jurul anului 1000, există o așteptare înfrigorată a celei de-a doua veniri a Mântuitorului, se constată o schimbare în mentalitatea colectivă. Primul mileniu - și mă refer aici la spațiul occidental - este dominat, prin Fericitul Augustin și cei care i-au urmat, de filosofia lui Platon. Fericitul Augustin și cei care i-au urmat au prezentat un fel de separare între „cetatea lui Dumnezeu“ și „cetatea terestră“. Orientarea accentuată spre „cetatea lui Dumnezeu“ a favorizat o separare între lumea de aici și lumea de dincolo. Acest lucru, însă, nu s-a întâmplat în Tradiția răsăriteană, influențată de teologia Sfinților Părinți. Nu trebuie în nici un caz să-l blămăm pe Fericitul Augustin de asta... Dimpotrivă, multe premise de ale lui au fost interpretate ulterior în mod exagerat. Dar e clar că a existat o separare între natural și supranatural, aceasta conducând la separarea în planul cunoașterii între rațiune și credință. Lucrurile acestea au fost dezvoltate în scolastică. La începutul mileniului al II-lea, cu această schimbare de mentalitate, care, în plan istoric, are un corespondent, oamenii spunând: dacă nu am cucerit Ierusalimul ceresc sau dacă Ierusalimul ceresc nu a venit la noi, să-l cucerim pe cel terestru. Spiritul cruciadelor este o expresie foarte concretă a acestei schimbări de mentalitate, care poate fi înțeleasă ca o ofensivă înspre terestru, inclusiv în planul cunoașterii.

Evident, punctul de cotitură semnificativ îl va reprezenta Galileo Galilei... Și odată cu el, vine impunerea științei moderne și are loc o răsturnare de paradigmă. Și pentru că l-am menționat pe Platon, vreau să reamintesc că filosofia lui sintetiza gândirea unei paradigme ancorate în Tradiție, în sensul că accentul era pus pe contemplarea lumii ideilor. Platon spune că aceasta este cunoașterea adevărată. Adică ceea ce ține de lumea ideilor era cunoașterea sigură, iar cunoașterea realității empirice era cunoașterea aproximativă, nesigură. Odată cu modernitatea, se schimbă această viziune și cunoașterea sigură devine cunoașterea lumii vizibile, iar cunoașterea aproximativă devine cunoașterea lumii supranaturale. Bineînțeles, știința modernă se dezvoltă pornind de la aceste premize, punând accentul pe experiment empiric, pe verificarea rezultatelor în cadrul unei anumite teorii, după aceea, pe matematizarea teoriilor, pe matematizarea fenomenelor fizice. Se încearcă să fie pus absolut totul într-o ecuație, și, cu cât avem o ecuație mai clară, care să descrie fenomenele fizice, cu atât teoria respectivă este mai veridică. Rezultatele fizicii clasice, elaborată de Galilei și Newton, au fost interpretate pe o anumită filieră, într-un anumit context filosofic, în termenii autonomizării rațiunii.

Practic, explicând lumea plecând de la datele lumii, nu mai avem nevoie de alt reper. În felul acesta, ajungem la o descentralizare, practic, la o rupere a lumii de către suportul ei fundamental, care este de natură transcendentă și, bineînțeles, de relația cu Dumnezeu cel viu. În timpul iluminismului, al pozitivismului, în secolele XVIII-XIX, constatăm asemenea presiuni ale ideologiei. Există o carte a lui Denert, „Religia oamenilor de știință“, care, foarte interesant, face anumite statistici, atât pentru secolul al XVIII-lea, secolul iluminismului, dar și pentru secolul al XIX-lea, considerat „veacul

necredinței“, în care cercetează opiniile a aproximativ 400 de savanți. Dacă vedem rezultatele statisticilor lui, observăm că doar câțiva, 5-6, se declară atei, vreo 10-15 se declară sceptici, iar restul se declară credincioși.

Spectaculos este că, în secolul XX, au apărut voci foarte autorizate din știință, care depășesc această poziție bazată pe autosuficiență. Apare o turnură semnificativă, care pleacă din interiorul științei, astfel încât, astăzi, suntem într-un context, în care, plecând de la rezultatele spectaculoase din domeniile de vârf ale cercetării științifice, putem articula un dialog onest între teologie și știință. Dialogul, de fapt, nu înseamnă dizolvarea identităților, ci asumarea propriei identități, dar în care își face loc o mărturie a fiecărui demers în parte.

„S-a ajuns până acolo încât se crede că și teologia este o știință“

S.G. - Care ar fi resursele Ortodoxiei particulare, care ar putea da o turnură dialogului știință-teologie?

A.L. - Din perspectiva importanței dialogului dintre teologie și știință, cred, se poate vedea o responsabilitate a teologiei ortodoxe de a da o mărturie specifică a ceea ce înseamnă propria Tradiție, o mărturie foarte consistentă, generoasă, cuprinzătoare. Din păcate, ea nu este suficient asumată și actualizată, inclusiv în această problematică a relației dintre teologie și știință. Ca unul care sunt implicat de mai mult timp în acest dialog dintre teologie și știință, pot spune că sunt foarte determinat și motivat în acest demers de cercetare, de valorificare a potențialului Tradiției ortodoxe. Există, azi, în lume, diferite perspective de abordare a dialogului dintre teologie și știință.

Vorbim de un dialog dintre teologie și știință, dezvoltat mai ales din perspectiva teologiei protestante sau teologiei romano-catolice. În mod special, în lumea anglo-saxonă, există constituit un domeniu și există discipline academice în acest sens. Despre relația dintre teologie și știință au apărut mii de lucrări și studii. Deci, iată, cum putem vorbi de o dezvoltare în acest domeniu, în mod special, în lumea anglo-saxonă, la care participă teologia protestantă, neoprotestantă sau teologia anglicană. Și în cazul teologiei romano-catolice există o dezvoltare remarcabilă cu domenii de reflecție sau de investigație.

Din păcate, există o insuficientă dezvoltare a perspectivei ortodoxe în dialogul dintre teologie și știință. De aceea, se simte nevoia asumării și valorificării Tradiției specifice a ortodoxiei în acest dialog. Am avut ocazia să discut cu mai multe persoane și mi-am dat seama că există această percepție, plecând chiar de la denumirea domeniului, teologie și știință.

S-a ajuns până acolo încât se crede că și teologia este o știință. Și atunci avem, practic, acest dialog în interiorul științei academice, între știința teologică și științele din alte domenii. Nu este bine individualizată conștiința identității profunde a teologiei, nu se înțelege faptul că teologia nu se epuizează în dimensiunea ei academică. Și vorbim aici de asumarea și respectarea exigențelor academice. Nu fac o pledoarie pentru eludarea acestor exigențe, dimpotrivă. Trebuie păstrată și valorificată conștiința că teologia nu se epuizează în ceea ce înseamnă dimensiunea academică. Teologia, ca manieră de viață, ancorată în conștiința eclezială, este o experiență a Adevărului, a Adevărului întrupat printr-un mod de a fi. Vorbim aici de ceea ce înseamnă puterea Adevărului-Hristos, Hristos-Adevărul, Care este trăit într-un anumit fel.

Acest dialog dintre teologie și știință nu trebuie să fie, în același timp, o anexă a unei mentalități care încearcă să-L justifice pe Dumnezeu rațional, sau să-și justifice experiența religioasă sau credința, plecând doar de la datele rațiunii. Un francez spunea foarte bine că Dumnezeu nu are nevoie de avocați, ci de martori.

„În acest dialog dintre teologie și știință, cred că Ortodoxia poate să spună foarte multe“

S.G. - Mesajul Ortodoxiei este unul pozitiv. Poate el să ajungă în forma lui vie la oamenii de știință, care sunt cufundați în adâncul cercetărilor lor?

A.L. - Puterea Ortodoxiei stă în afirmație, nu în negare. Este puterea de viață în sine a Bisericii lui Iisus Hristos. De acest adevăr dă mărturie Tradiția ortodoxă, Tradiția sfințitoare, în care s-au nevoit sfinții Bisericii, mari dascăli ai lumii. Vorbim de o responsabilitate care trebuie asumată, nu din triumfalism. Trebuie să fim foarte atenți... De multe ori, în interiorul Tradiției ortodoxe, credem că este suficient să fim anorați în această Tradiție, fără s-o cunoaștem, și, cu atât mai mult, s-o trăim autentic. Or, noi avem responsabilitatea de a da mărturie în fața lumii. Inclusiv în acest dialog dintre teologie și știință, cred că Ortodoxia poate să spună foarte multe. Nu înregimentăm Tradiția ortodoxă la datele Științei, așa cum se poate crede eronat uneori. Poate de aceea există o rezervă în mediul teologiei. Se crede că, în felul acesta, s-ar ceda ceva din plinătatea Ortodoxiei. Nu, noi mărturisim plinătatea Ortodoxiei. Plinătatea Ortodoxiei trebuie mărturisită și celor care au căutări oneste. De exemplu, am întâlnit mulți oameni de știință care, plecând de la zece de ani de cercetare, cu căutări oneste, au dobândit o disponibilitate de a primi adevărul de viață religios.

Teologia este experiența adevărului dumnezeesc de viață și, în Tradiție ortodoxă, a lui Iisus Hristos Domnul, Domnul istoriei și Domnul cosmosului, Dumnezeuul acestei lumi, Care este împărtășit în cadrul Bisericii, în interiorul unei Tradiții pline de viață, care conduce înspre sfințenie. Dacă reușim să evidențiem fundamentele patristice, asumate în conștiința eclezială, în relațiile dintre teologie și știință, cred că putem veni cu ceva consistent. Și putem deschide o perspectivă care n-a fost aprofundată până în momentul de față.

Am încercat, împreună cu alți colegi, implicați și ei în acest dialog, să dezvoltăm această perspectivă. Ea este insuficient aprofundată și în contextul românesc și în cel internațional. A apărut de curând o lucrare a unui cosmolog rus, ancorat și în Tradiția eclezială, Alexei Nesteruk, care încearcă să prezinte această perspectivă, dar fără să o fi dezvoltat, ci doar deschizând această abordare, într-o formă incipientă. Trebuie să continuăm în acest sens. Sperăm ca, în viitorul apropiat, să fie publicată lucrarea „Repere patristice în dialogul dintre teologie și știință“, cu binecuvântarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Daniel. Coordonez această lucrare în care sunt implicate persoane de la diferite centre universitare semnificative din România. Prin ea se încearcă recuperarea și asumarea reperelor patristice în dialogul actual dintre teologie și știință.

„Cred foarte mult în roadele acestui efort de împărtășire a Tradiției vii a Bisericii“

S.G. - În ce fel ar putea să pătrundă un mesaj viu al Bisericii, al teologiei în politic? La noi este proaspătă teama de ideologizare și, apoi, avem o teamă mai veche,

din perioada interbelică, atunci când o generație de intelectuali au încercat să recupereze Tradiția și totul a fost manipulat spre extremism politic.

A.L. - Aici trebuie să facem fiecare, din locul în care suntem, ceva ca să putem da mărturie de cugetul Bisericii. Astăzi, oricum trăim într-o lume dominată de ideologii. Avem nevoie de o împărtășire de ceea ce înseamnă Tradiția vie, care nu înseamnă doar un depozit din trecut. Nu. Tradiția presupune fidelitate, statornicie. Și, în context românesc, avem o responsabilitate specială. Dumnezeu ne-a dat foarte multe daruri prin oameni care s-au nevoit, prin sfinți, prin nevoițe cu totul deosebite. Avem nevoie de asemenea atitudini, mai ales în contextul secularizării de astăzi, în care valorile sunt inversate de multe ori, unde ni se propun false idealuri sau idealuri amăgitoare, ce fac să ne concentrăm doar pe ceea ce înseamnă existența de aici. Acestea sunt: fie puterea banului, fie puterea de tip politic, fie dobândirea unei anumite poziții sociale. De multe ori, suntem victime ale propriilor noastre agende și pierdem din vedere tocmai ceea ce este esențial, ceea ce dă conținut existenței noastre. Acest lucru se întâmplă mai multor oameni, indiferent de categoria socială, fie că e vorba de oameni politici, fie că e vorba de alte categorii. Pentru cei care au și anumite responsabilități, cum sunt oamenii politici, se pune mai ales problema întoarcerii spre ceea ce înseamnă profunzimea acestui popor. Și acest demers trebuie făcut fără naționalisme ieftine, fără ideologizare.

Cred foarte mult în resursele, în modul nostru de a fi, cultivat în istorie, în special, în ceea ce înseamnă profunzimea Tradiției, fără a fi autarhici, dând dovadă de spirit de deschidere și de mult echilibru, cultivând cu responsabilitate propria noastră identitate. Acest lucru nu cred că este ușor. El presupune un efort constant de a ne confrunta cu noi înșine. Și este foarte greu, pentru că trăim într-o lume marcată de agitație, într-o lume care se deplasează spre exterioritate. E nevoie de un efort, iar omul de astăzi nu prea e dispus la efort și concentrare. Eu cred însă foarte mult în resursele Tradiției, care ne explică pe noi, nu cum credem noi, că suntem interpreți ai Tradiției. Cred foarte mult în roadele acestui efort de împărtășire a Tradiției vii a Bisericii.

„Profesorii de religie trebuie să fie foarte documentați ca să facă față întrebărilor elevilor“

S.G. - Cum ar fi posibil ca acest mesaj de viață, necesar unei lumi îmbătrânite și osificate de o cunoaștere excesiv matematizată și științifică, să pătrundă la nivelul comun al oamenilor?

A.L. - Bineînțeles, este nevoie ca rezultatele acestui dialog să fie mediatizate, pentru a fi însemnat cât mai pe larg în conștiința opiniei publice. Dar eu cred foarte mult că mai ales prin învățământ se poate face acest lucru. În sistemul educațional avem nevoie de oameni foarte bine pregătiți, pe diferite paliere, atât în învățământul gimnazial, dar mai ales liceal. Adolescenții sunt la vârsta marilor întrebări, aflați într-o anumită căutare, cu o anumită deschidere față de ceea ce înseamnă problemele de tip existențial. Avem nevoie de profesori capabili să folosească informația zilelor noastre, să citească prin ochii conștiinței ecleziale toate aceste rezultate care vin, provocator, de cele mai multe ori, din diferite domenii ale științei.

Avem anumite programe, cu proiecte concrete, prin care să organizăm întâlniri cu profesorii de religie, pentru a-i familiariza cu rezultatele din diferite domenii ale științei, ca ei să nu rămână complexați și să nu cultive o atitudine negativistă. Trebuie neapărat depășit negativismul. Apar atitudini dezbinat, la ora de biologie, elevilor li se spune că

omul provine din maimuță, iar la religie învață altceva. Și ei nu mai știu ce să creadă. Mai trebuie lucrat la cultivarea unui discernământ, care nu se bazează doar pe lozinci. Profesorii de religie trebuie să fie foarte documentați ca să poată face față, cel puțin întrebărilor care vin din partea elevilor, să fie familiarizați cu ceea ce se întâmplă în domeniile științei. E foarte important ca elevul să nu fie familiarizat cu clișeele ideologice, care-l pot marca pentru totdeauna. El rămâne „formatat” în aceste tipare, nemaivând acces, după aceea, nici la știința propriu-zisă. Cred că un profesor adevărat poate să-l ajute pe elev să se deschidă, să-i cultive apetitul spre ceea ce înseamnă informare autentică.

În mediul academic, unele cursuri ar fi binevenite, inclusiv în facultățile bazate pe știință. Nu cred că ar fi rău să existe un curs opțional, facultativ, în care să fie prezentate anumite elemente care țin de posibilitatea acestui dialog. La fel, la Facultatea de Teologie ar fi nevoie de cultivarea unor elemente care să permită o atitudine plină de discernământ, o familiarizare cu rezultatele de vârf din domeniile științei, cu semnificațiile lor. Se poate face o familiarizare a studenților cu semnificațiile rezultatelor științifice la vârf și al modului de a răspunde al teologiei. Aici trebuie să fim atenți pentru a nu deturna vocația teologiei înspre altceva. Dar o familiarizare cu semnificațiile rezultatelor de vârf din diferite domenii ale științei este foarte necesară, tocmai pentru a arăta care este dimensiunea misionară a teologiei. Și - foarte important - se poate dezvolta o conștiință a dialogului.

S.G. – În altă ordine de idei, dacă îmi îngăduiți o ultimă întrebare legată de actuala dumneavoastră funcție – aceea de Secretar de Stat pentru Culte – cum vedeți relațiile Stat – Culte Religioase în România postcomunistă și ce experiență puteți spune că ați acumulat în ultimii ani, în acest domeniu, din prisma acestui statut?

A.L. - Pot afirma cu toată convingerea și responsabilitatea că relațiile Stat – Culte religioase din România zilelor noastre se află într-o stare de normalitate, cu excepția unor incidente și evenimente pasagere ori minore, de parteneriat și dialog – fundamentate, articulate și certificate de noua Lege a Cultelor – *Legea nr. 489/2006 privind „Libertatea religioasă și regimul general al cultelor”* . În ce mă privește pe mine personal și experiența acumulată în ultimii ani în acest domeniu, ce se află într-o continuă refacere și rearticulare, pot spune că am încercat și încerc totdeauna să gestionez cu maximă seriozitate, dispoziție și responsabilitate dialogul – atât de necesar, și relațiile dintre Stat și Culte, în urma cărora am satisfacții și împliniri, mai cu seamă de ordin sufletesc; poate o încununare a acestora ar fi chiar definitivarea acestei Legi a Cultelor – care era imperios necesară...

S.G. - Acestea fiind zise, vă mulțumesc foarte mult pentru amabilitate și disponibilitate, dorindu-vă să aveți în continuare parte, de mult succes, mult spor și multe împliniri!

Interviu realizat de Stelian Gomboș.